

2. Беланова Р.А. Гуманізація та гуманітаризація освіти в класичних університетах (Україна – США): Монографія. Видавництво «Центр практичної філософії». 2001. – 216 с.
3. В.Скуратівського "Берегиня". – К.: Рад. письменник, 1987.
4. В.Скуратівського "Посвіт". – К.: Молодь, 1988.
5. Воронка Г. Дисципліни «ядрові» та елективні: фундаменталізація і гуманітаризація навчального процесу// Психологія і суспільство. – 2005. – №4. С. 147–156.
6. Гавриленко Л.А. Джерело: Посібник з українського народознавства. – Запоріжжя: Просвіта, 2003.
7. Гавриленко Л.А., Токарева І.Г. Край: посібник з українського народознавства. – Запоріжжя: Просвіта, 2003.
8. Кезин А. Проблемы и перспективы гуманитаризации// Вестник высшей школы – 1991. – №9. – С. 38–40.
9. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2005. – 486 с.
10. Народна педагогіка: світовий досвід /Уклад.: А.І.Кузьмінський, В.Лі.Омеляненко, –К.: Знання-Прес, 2003. – 134 с.
11. Новиков А. Гуманізація професійно-технічного образования // Сов. педагогіка. – 1989. – №5. С. 23–27.
12. Оніщенко І. Гуманітарна освіта в контексті Болонського процесу // Освіта. – 2005. – 9–16 січня

Н.Я.Купрата

ГУМАНІЗАЦІЯ – ОСНОВНИЙ ПРИНЦИП ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті розглядаються гуманістичні принципи освіти та виховання у вищій школі. Слово як вагомий чинник гуманізації всього навчального процесу має потужний виховний важіль, який спроможний під керівництвом викладача сформувати моральні норми та принципи молодої людини. Настанови гуманізму та миру - це ті домінуючі суспільного життя, які повинні увійти в якості імперативів у масову свідомість та буденну психологію молодих українців.

Ключевые слова: гуманизм, образование, воспитание, личность, украинский язык, моральные нормы и принципы.

Key words: humanism, education, upbringing, personality, Ukrainian, moral norms and principles.

Одним з аспектів перетворень, які відбуваються в нашому суспільстві, є гуманізація всіх сфер життя, що передбачає підвищення культури людини, розвитку її творчого потенціалу.

Саме гуманізація повинна стати основним принципом виховання студентів вищих навчальних закладів. Це інструмент процесу відродження духовності, нової творчості вільної людини, який підносить студента університету на щабель гуманності, інтелекту.

Щоб українська мова не залишалась «трупом слова» [1,121], за словами Лесі Українки, передова українська інтелігенція прикладала і прикладає всі сили, щоб зберегти мову, відстояти її громадянство серед інших мов світу. І «перше всього потрібна ширша освіта на рідній мові, на рідному ґрунті: з освітою на рідній мові швидше дійдемо до рівня світової культурності, ніж з освітою на чужій мові, на чужому ґрунті» [5,3]. Формування особистості починається ще в дитинстві тому Україна повинна дбати про молодше покоління, бо діти – то найцінніший скарб кожної держави.

Українська нація, як і кожна нація світової співдружності, має свою самотунно історію, глибоко гуманістичну ідеологію, власну філософію буття, оригінальну систему виховання. Освіта і виховання є найважливішими компонентами культури, яка в усьому світі розвивається саме національними шляхами. Перед вихованням завжди ставилась одна широка мета: виховати людину, якій усе людське буде близьке, рідне. Виховання – це прилучення дитини до світу людських духовних цінностей. Особливої ваги сьогодні набувають такі загальнолюдські цінності як гуманізм, патріотизм, честь, справедливість та ін. Однією з найважливіших реальностей нашого сучасного розвитку є гостра потреба в гуманізації усіх сфер суспільних відносин. Науковці трактують гуманізм як ідейно-моральний принцип, згідно з яким людина – найвища цінність і досконалість природи. Вона наділена творчим потенціалом та високою мораллю, добротою і справедливістю. Гуманізм є особливою формою бачення світу та діяльності в ньому на основі сповідання принципів високої людяності, добра, миру, злагоди, моралі, безкорисливості у ставленні до людей та у взаєминах з ними. Настанови гуманізму та миру – це ті доміанти української ментальності, що мають бути підкріплені на новому етапі розвитку суспільного життя України та ввійти в якості імперативів у масову свідомість та буденну психологію.

Вивчення рідної мови, українських звичаїв, традицій, пробудження спочатку інтересу, а потім і захоплення національними скарбами української культури – ось основна мета викладачів гуманітарних кафедр. Саме рідне слово володіє тими тонкими механізмами, які, впливаючи на емоційну сферу, пробуджують образи мислення, здатність до співпереживання, співчуття, заглиблення в психологічний світ інших людей. Багато студентів українського походження, особливо в південних та східних регіонах, не володіють україн-

ською мовою в повній мірі забули Чії сини? Яких батьків? Ким? За що заку-ті?...[8,62]

Пам'ятаючи, що майже в кожному із них тече кров їх великих пращурів, завдання викладачів зробити так, щоб ця кров «заговорила» і затремтіли мого серця струни [1,58].

На нашу думку, особливу увагу слід звернути на виховання молоді на перших курсах університету. Адже саме цей період теоретично і експериментально обґрунтований у педагогічній науці як період, сприятливий для початку розвитку особистості, яка здатна свідомо обирати свій шлях в житті. Надзвичайна пластичність психіки, велика емоційна чутливість, сприятлива для розвитку моральних почуттів, новоутворення у вигляді усвідомлюваних мотивів, здатних підкорити безпосередні потяги, поява етичних інстанцій роблять цей молодий вік ще вік сенситивним для формування моральних основ особистості. Становлення особистості, на думку С. Л. Рубінштейна, є становленням її основних психологічних ставлень до навколишнього світу. Внутрішні ставлення людини визначають її зовнішню соціальну активність. Серед багатьох ставлень, якими людина вже з раннього дитинства пов'язана з довкіллям, деякі є домінуючими. Це ставлення людини до інших людей, до себе самої та до предметів зовнішнього світу. Ставлення до людей є вирішальним і має характер взаємовідношення. Одним із найважливіших важелів регулювання взаємовідносин у середовищі людей є моральні норми. Вони, як засоби і форми регуляції поведінки, утворюють нормативно-ціннісну систему культури суспільства, покликану забезпечити стабільність і стійкість соціальної системи, упорядковують відносини людей. Моральні норми виступають як засоби накопичення, збереження і передачі соціального досвіду.

У постійному спілкуванні з технікою, у вік комп'ютеризації занедбується творча людина, особливо, діти черствіють, втрачають людяність і стають жорстокими. Щоб не виростити гобсеків в економічному ВНЗ, скупих, безжалісних людей, які понад усе люблять гроші та статки, викладачі мають прикласти немало зусиль, щоб розв'язати проблему, яка стоїть перед кожною молодою людиною: «Для чого живеш? Ти для грошей чи гроші для тебе?».

Саме гуманітарні кафедри формують особистість в молодій людині, саме національна культура, материнська мова здатна зберегти націю від манкурства.

У сучасній педагогічній практиці домінують технократичні підходи до особистості і виховання, які руйнують гуманістичний дух освіти, формують людину-виконавця, конформіста, холодного прагматика. Наслідком цього стала загальна духовна криза.

На сьогодні досить гостро постає питання про сучасний зміст виховання, можливу зміну його орієнтирів. Невідповідність, а, подекуди навіть різкий контраст між ідеалами, віру в які намагалися прищепити педагоги, і реальним життям - усе це неминуче позначилося на моральній культурі не

одного покоління. Прикро, але сьогодні все рідше зустрічається доброзичливість, щирість, а, натомість дуже легко зіткнутися з хамством, жорстокістю, злочинністю. Різні періоди життя суспільства породжують різні явища. Сьогоднішній стан багатьма вченими оцінюється терміном "депривація" (відчуження). З точки зору психології, це стан, пов'язаний з біологічно повноцінним, але психологічно спустошеним середовищем. Саме емоційна депривація породжує байдужість у дітей до всього оточуючого. Порожнина в душі, не заповнена турботою і увагою дорослих, заповнюється негативним. З цього приводу слід згадати вислів педагога-гуманіста В. О. Сухомлинського: "Байдужість – це велике горе, вона породжує себелюбство, а себелюбство – джерело жорстокості". [7,149] Дж. Локк застерігав дорослих про те, що нудьга – це найміцніша отрута для дитячої душі. Попри все, нам слід, погодитись з тим, що часто педагоги, викладачі, батьки, заклопотані буденними побутовими справами, не звертають належної уваги на дітей, не думаючи про те, що саме діти – це майбутнє і надія держави. І що саме від сьогоднішніх студентів залежить, яким буде життя у майбутньому, і тому дуже важливо сьогодні повернутися обличчям до молодої людини, її потреб і проблем; поставити юнацтво в центрі всього навчально-виховного процесу ВНЗ. Такий підхід потребує зміни прийомів і методів організації роботи.

Наприклад, в американських коледжах та університетах період два роки студенти проходять ряд загальних курсів. Більша частина курсів є обов'язковою, незалежно від майбутньої спеціалізації. Одним із таких вступних курсів є курс мовлення. „Вміння говорити вважається із провідних принципів людської діяльності, від якого залежить успіх або неуспіх "індивіда в різних життєвих обставинах. Невипадково саме страх перед прилюдним виступом очолив список „особистих проблем”, одержаних у результаті опитування великої групи студентів Петербурзького університету [2,121].

Таким чином, перед мовознавцями постають непрості завдання: навчити студентів не тільки грамотно писати, а перш за все говорити, бо саме мова розкриває культуру людини, її освіченість і вихованість. Недарма Платон казав: „Заговори, щоб я тебе побачив”. Душі немає у слові написаному, це розумів ще Сократ. Під владою творчого та руйнівного начал знаходиться така сфера, як стихія людського слова. Викладачі гуманітарних кафедр мають донести до свідомості кожного студента просту істину: мова – це вчинок. Наслідки промови можуть буди найближчі та віддалені.

Ф. Ніцше висловив ідею, згідно з якою в житті існують два протилежних начала – аполонівське (творче) та діонісійське (руйнівне). Під владою творчого та руйнівного начал знаходиться така сфера, як стихія людського слова. «Аполонівське» начало гармонізує мову людини, вносить у неї благодію чи миротворчий, гуманний вплив, перетворює слово на явище культури. «Діонісійське» – несе в собі дух руйнування, згубний для людського спілкування та взаєморозуміння.

Воно породжує сварки і саме є злом, бо руйнує підвалини цивілізованого, культурного співжиття людей. Агресивне слово – це цілком самостійна, дискретна одиниця реальності. Люди, що вступають в спілкування, не завжди рівні: вони відрізняються один від одного своїм соціальним статусом, життєвим досвідом інтелектуальним потенціалом. Викладач має до кожного підібрати «ключ», відкрити можливості студента, знайти спільну мову. І тут авторитетність викладача, його особистість, професіоналізм, моральні якості мають першочергове значення. Відомо, що авторитет викладача складається з двох основних складових: авторитету ролі і авторитету особистості. Якщо кілька років тому у практиці вищої школи у ставленні студентів до викладача найчастіше переважав авторитет ролі, то зараз це авторитет особистості, його яскрава, неповторна індивідуальність, загальна та професійна культура. Саме особистість викладача здійснює потужний виховний (педагогічний) і психотерапевтичний вплив на студентів.

Майстерність викладача визначається почуттям міри, єдністю поваги та вимогливості по відношенню до студентів.

Як бачимо, складові людського спілкування цього великого мистецтва бути серед людей, почувати себе людиною серед людей – багатогранні. Саме з них і складається формула мистецтва спілкування, загальні вимоги до людської взаємодії, основи гуманізму. Тому курс «Української мови професійного спілкування», який читається у вищій школі має надзвичайно важливе значення як вагомий чинник гуманізації всього навчального процесу. Майбутні економісти, менеджери, бухгалтери, фінансисти після закінчення ВНЗ стануть колегами, партнерами по бізнесу і уміння спілкуватися для них стане випробуванням, змусить їх згадати всі правила мовленнєвого етикету, уміння говорити, переконувати, знаходити оптимальний варіант ділових взаємовідносин як по вертикалі (субординація відносин), так і по горизонталі (партнерські). Використання етикетних мовленнєвих оборотів допомагає співрозмовникам встановити контакт, налагодити взаєморозуміння, створити сприятливу психологічну атмосферу. На основі гуманістичних засад, які мають стати стержнем особистості.

До особливостей ділового спілкування належить і підвищення відповідальності учасників за його результат. Можна з упевненістю сказати, що успішна ділова взаємодія у більшості визначається обраною стратегією і тактикою спілкування, тобто умінням правильно сформулювати мету розмови, визначити інтерес партнерів, побудувати обґрунтування власної позиції, аргументовано тактовно доказувати помилковість думок і доводів опонентів.

На думку А. Шопенгауера, «красномовство – це властивість передавати іншим наш погляд на річ чи нашу налаштованість по відношенню до неї, збуджувати в них наші почуття до неї, і таким чином, викликати у них симпатію до нас; і все це під впливом того, що ми передаємо їм словами потік наших думок, причому з такою силою, що він відхиляє хід інших власних думок від прийнятого

вже ними напрямку і заводить його в наш. І успіх цього буде тим більший, чим сильніший хід інших власних думок відхилився від наших. Виходячи з цього, легко зрозуміти, чому власне переконання і пристрась роблять нас красномовними і що взагалі красномовство швидше дар природи, ніж наслідок мистецтва, хоч і тут мистецтво допомагає природі [9,203].

Треба відзначити, що мистецтво, народна творчість, поезія і українська пісня також є вагомими чинниками гуманізації вищої освіти. Усі вечори, присвячені роковинам відомим українським письменникам, художникам, вечори на Різдво, на свято Святого Миколая, свято Матері, вечори пам'яті жертвам голодомору, свято Перемоги – всі ці заходи формують у студентів гуманне ставлення до Людини, виховують співчуття і переживання за все і всіх, хто нас оточує, хто жив, творив, загинув заради майбутнього.

У діловому спілкуванні треба визначити, що необхідно і доцільно сказати, щоб обов'язково викликати інтерес партнера, а ваша поведінка повинна нести віддзеркалення вашої особистості. Управління настроєм у спілкуванні забезпечує і загально моральний мікроклімат людської взаємодії. Мовлення-ва діяльність відіграє тут вирішальну роль, бо людина сама своєю мовою, поведінкою, жестами готує собі добре підґрунтя для вирішення будь-якої проблеми.

За О.О. Леонтєвим, мовленнєва діяльність – це «процес використання людиною мови з метою передачі та засвоєння суспільно-історичного досвіду, або встановлення комунікації, або планування своїх дій» [3,31].

Якщо порівняти молодь, яка навчалась у вищих навчальних закладах 10 років тому, із студентами, які прийшли сьогодні до університету, то помітна велика різниця у їхньому світобаченні, в оцінці навколишнього світу, ставленні до навчання, до викладачів і до своїх колег. Більшість із них прагне будь-якою ціною стати багатими, незалежними від батьків, самостійними в житті. Моральні цінності, почуття відповідальності за все і всіх виражено у них або дуже слабенько, або взагалі відсутнє. Життя внесло у їхню свідомість значні корективи, але разом з тим багато з них пишаються своєю країною і людьми, які в ній живуть, працюють і своєю працею і досягненнями прославляють на весь світ. І це прекрасно.

Усвідомлення того, що ти часточка цього світу і від тебе у великій мірі залежить майбутнє прийдешніх поколінь, змушує молодь переглянути свої погляди на життя, шукати сенс життя. Вища школа покликана допомогти студентам якнайскоріше знайти себе в цьому світі, усвідомити свою значущість у ньому.

Якщо ще вчора здавалось, що в загальній структурі педагогічного процесу у вищій школі головною, ключовою фігурою є викладач, то сьогодні головним у навчальному процесі є студент. Саме він є «сонцем», навколо якого крутиться весь навчальний процес.

Морально виховану особистість характеризує саме усвідомлене прийняття моральних норм як принципів і норм власної поведінки, коли вимоги до особистості стають внутрішніми вимогами особистості до себе.

Проведені в педагогічній і психологічній науці дослідження вказують, що в молодому віці діти здатні засвоїти і усвідомлено користуватись у взаємовідносинах з іншими людьми моральними нормами. Це норми гуманізму, справедливості, правдивості та ін. Одним із найважливіших завдань виховання молоді є формування моральної відповідальності перед іншими людьми і самим собою. Якщо в молоді роки людина засвоїть азбуку моралі, вона і в подальшому свої відносини буде будувати на засадах гуманізму, доброзичливості, справедливості. Але для цього потрібне добре організоване виховання у вищому закладі, в сім'ї, в повсякденному спілкуванні. Це розширює коло проблем - якісна професійна освіта майбутнього вихователя, вчителя і викладача ВНЗ, бажання кожну хвилину спілкування з дитиною спрямовувати на формування у неї добрих почуттів.

Якщо ми хочемо змінити життя на краще, утвердити гуманізм, альтруїзм, загальнолюдські цінності як основні принципи взаємовідносин між людьми, ми повинні орієнтувати свою діяльність на дитячі проблеми, адже, як справедливо відмітив польський педагог, лікар, поет Януш Корчак, що зміни в дорослих починаються в душах дітей.

Потрібно, щоб освіта була зорієнтована на культуру, зокрема національну, цей напрям зумовлений загальними цілями школи, ВНЗ України.

Література

1. Леся Українка. Пов. вид. тв. в 12-ти т. - К., 1977. - Т. 1. - С. 58.
2. Оптимизация речевого воздействия. М.: Наука, 1990. - С. 121.
3. Основы теории речевой деятельности/Под. Ред. А.А. Леонтьева.- М., 1974. - С. 31
4. Платон. Горгий // Платон. Соч.: В. 3т. - М.: Мысль, 1968. - Т. 2. - С. 38.
5. «Рідний край». - 1910-1911 р. - № 1. - С. 3.
6. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. - СПб.: Питер, 1993. - С. 36.
7. Сухомлинський В. О. Серце віддане дітям. - К., 1984. - С. 149.
8. Шевченко Т. Кобзар. - К., 1991. - С. 62
9. Шопенгауэр А. Мир как воля и представление. Т. 2.-М.:Наука, 1993.- С. 203.

БАГАТОАСПЕКТНІСТЬ І МОДЕРНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВІХОВНОГО ПРОЦЕСУ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В РАМКАХ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ПАРАДИГМИ В ТЕХНІЧНОМУ ВНЗ

Ключевые слова: Болонский процесс, образовательная политика, лично-ориентированная парадигма, опыт, языковая среда, самоопределение, бихевиоризм, ответственность, приоритеты в общении, педагогическое мастерство.

Key words: Bologna process, educational policy, personality-oriented paradigm, experience, verbal environment, self-determination, behavioural science, responsibility, priorities in communication, art of teaching

В статье подробно изложены основные аспекты учебно-воспитательного процесса в ВУЗе в рамках лично-ориентированной парадигмы.

The main aspects of educational-upbringing process in the university within personality oriented paradigm are described in details in the article

Перед українськими університетами, що встали на шлях запровадження в життя рішень Болонської декларації, що обумовлене історичними передумовами, постає завдання підготувати фахівця, кваліфікація якого відповідає не тільки потребам ринку, реалізуючи короткострокову перспективу, але і приділяти належну увагу довгостроковій перспективі, в рамках якої готують конкурентоздатну особистість, яка володіє високоякісною освітою, що підтверджується проходженням в процесі навчання екзаменаційної атестації, і яка задовольняє запитам суспільства. Це означає, що Болонський процес сприяє не виявленню культурних і соціальних відмінностей і виникненню на цьому ґрунті розбіжностей і конфліктів, а навпроти, об'єднанню народів Європи, в якому не переслідуються мета пошуку кращої культури, або традицій, або освітніх стереотипів, а признається національна своєрідність кожної країни, з'являється відношення терпимості як один із засобів на шляху створення єдиного освітнього простору [3].

Т.ч., якщо ми бажаємо, маючи в своєму розпорядженні інформацією, що постійно надходить до нас, зайняти вигідне положення по відношенню до зарубіжних країн, то нам слід враховувати цікавість, що виявляється, з їхнього боку до нашої культурної спадщини, що сприяє передачі з покоління в покоління тих базових відомостей про історичне минуле, цінностей матеріальної і духовної культури, на підставі яких встановлюються міцні зв'язки і відносини, обговорюються також шляхи вирішення виникаючих завдань і робляться перші кроки назустріч зближенню і перегляду деяких сталих переконань.

Якщо ми розвиватимемо нашу освітню політику відокремлено, то ризикуємо втратити необхідні контакти через відсутність діалогу, висунення пропозицій і накопичення знань наукового характеру у зв'язку з тим, що надамо значення становленню свого духовного, культурного і освітнього потенціалу, не використовуючи досвід і рекомендації інших країн. Такі дії з нашого боку можуть привести до виникнення конфліктних відносин, і в той же час формуванню відчуття відчуженості, як єдиної адекватній реакції при зіткненні з подібними ситуаціями, оскільки ми не враховуємо те, що на нас накладається певний ступінь відповідальності за сумісне з іншими країнами проведення освітніх реформ.

На думку Борисової Н.В. підвищення рівня інформатизації та комп'ютеризації освіти залишає актуальним перехід від інформаційної, знанієво-орієнтованої до особово-орієнтованої парадигми освіти (Н.А.Алексеев, Е.В.Бондаревська, І.А.Колесникова, В.В.Серіков, І.С.Якіманська та ін.), де абсолютною цінністю є сама особа в її самотності і цілісності [1,с.1].

Актуальність даного переходу полягає в тому, що зараз, у зв'язку з переглядом ціннісних орієнтацій нашого суспільства в галузі освіти, чітко простежується невідповідність використовуваних методів запланованому результату. Можливо, перегляду повинні підлягати навіть не сама методика, а принцип, від якого слід відштовхуватися для коригування колишніх установок (методів). Мета даної роботи - розглянути детально всі складові навчально-виховного процесу в технічному ВНЗ в рамках особової орієнтованої парадигми, показати зіткнення суперечливих точок зору на виховний процес, якого дотримувалися дослідники раніше і дотримуються зараз, а також складність і деяку "подвійність" самого процесу виховання.

Педагог в ході проведення заняття може зосередити дуже багато уваги на методиці, залишаючи зовні локуса спостереження і контролю особи студента, від чого насправді залежить успішність студента в придбанні нових знань. Перед викладачем стоїть завдання – розкрити в ньому приховані можливості і визначити напрями, в яких найбільш переважна їхня реалізація.

Як відомо, технологія особистісно-орієнтованого навчання ще не отримала широкомасштабного застосування, оскільки поки деякі переваги всього комплексу принципів, покладених в її основу, ще не були доведені на практиці, але розвиток педагогічної думки впродовж декількох сторіч привів до їх розробки і збільшенню їхньої значущості [6].

Можливо, що відсутність практичного застосування особистісно-орієнтованого навчання була пов'язана з тим, що особистісно-орієнтоване навчання схвалюють далеко не всі викладачі, переслідуючи при навчанні одну-єдину мету – навчити, дати базові знання по своєму предмету, не враховуючи найважливіше, на наш погляд, – реалізацію компоненту педагогічного спілкування не тільки, як наслідку детермінованих і соціально заданих умов в рамках предметноцентричної парадигми, а як спілкування відповідного про-

гнозованим очікуванням обох сторін, в якому присутнє вищезгадане слідство, а також особові інтереси і запити студентів.

Традиційно для підвищення ефективності дії педагога-початківця на вихованця йому рекомендували накопичувати досвід і читати відповідну літературу, але зараз встало питання про те, що успішна передача знань залежить не стільки від його знання теоретичного матеріалу (хоча це грає далеко не останню роль), але і від уміння педагога відчувати на інтуїтивному рівні настрій студентів, щоб потім набудувати їх на потрібну йому «хвилю». Педагог не досягає цієї мети, якщо він не «проникся душею і думками» в атмосферу студентського колективу, якщо йому не відкрилася суть його внутрішніх відносин.

У цьому ми бачимо причину того, що, висловлюючись Подласого І.П., особистісно-орієнтоване навчання – це технологія майбутнього, потреба в якій виникла у далекому минулому і теоретична база якої розробляється зараз. Викладачеві необхідно навчитися застосовувати на практиці такий підхід. Складність його впровадження в систему вищої освіти полягає в тому, що на даний момент розвиток особових якостей залишається на «периферії» навчально-виховного процесу, що спричинить позбавлення навчання цілеспрямованого характеру через відсутність психологічного включення об'єкту педагогічної дії, особи студента, у відносини найбільш прийнятні для нього в кожній конкретній ситуації.

Саме риси вдачі, властиві кожному студентові, його схильності та таланти, здібності та воля, що допомагають зробити нарис його психологічного портрета, відкладають свій відбиток на його подальшу долю. Завдання педагога – виявити характеристики і якості особи, щоб правильно організувати процес навчання, застосовуючи ті методи і прийоми, які найбільшою мірою сприяли б розкріпаченню його власного «я» і самореалізації в житті [6].

Отже, особистісно-орієнтована технологія полягає в наступному:

1. Актуалізація і привнесення особистого досвіду в процес навчання, обґрунтування індивідуальних переваг студентів:
  - заломлення суб'єктного досвіду через систему дидактичних принципів і організацію навчально-виховного процесу в цілому;
  - діагностика здібностей і виявлення схильності до певного виду діяльності [8].

Перед педагогом ясно «викристалізуються» ті аспекти навчання, які найбільшою мірою впливають на інтелектуальний розвиток студентів в результаті аналізу зворотного зв'язку при спілкуванні. Саме знання, що є в наявності у студента, сприяють виникненню тієї або іншої емоційної реакції. Знання, отримані таким чином, найміцніші, оскільки педагог зачіпає емоційну сторону їх сприйняття, враховує досвід студента і буде відносини на базі дидактичних принципів.

Не дивлячись на те, що методично доцільніше, згідно точки зору різних дослідників, яка історично склалася, судити про результативність процесу навчання з урахуванням всіх критеріїв дидактичних принципів, ми все-таки рекомендуємо викладачеві визначити для себе на кожне заняття застосування того або іншого дидактичного принципу, і прослідкувати, як особа студента розкриватиметься, що для неї стане головним, чи вдасться педагогові оволодіти її увагою. Такий підхід абсолютно не є догматичним. Поставивши перед собою мету, – спостереження над розвитком особи через один дидактичний принцип, педагог бачить перед собою реальну картину правильності або помилковості його колишніх переконань і поглядів, підсумовуючи і вносячи корективи до раніше закладених в його свідомість теоретичних знань про передумови щодо формування особи студента в технічному ВНЗ. Т.ч. отримується на основі спостереження досвід керівництва людьми.

2. Зміна позицій викладача по відношенню до навчаного:

- підтримка позитивного зворотного зв'язку;
- вірна і своєчасна інтерпретація і корекція помилок студентів;
- допомога при виникненні труднощів [5].

Авторитарна педагогіка колишніх сторіч виділяла метод покарання, як один з найдієвіших. Зараз пріоритети у вихованні дещо змінилися. За допомогою покарання не завжди можна досягти бажаного результату. Тому педагогові слід помічати не тільки недоліки і можливі мінуси в поведінці вихованця, а за канвою невіршених виховних завдань розгледіти ті «позитивні паростки», які йому вдалося посіяти в його душі і виростити до потрібної висоти. Це можливо, якщо педагог проявить чуйність до свого вихованця, прагнучиме зрозуміти те або інше його поведінка і виховати в нім відчуття відповідальності не тільки за свою долю, але і за відносини з навколишніми людьми, що, як відомо, є одним з головних принципів виховання в колективі.

Ми повністю згодні з думкою Н.А. Мінкіної, яка розділяє два поняття: внутрішньої та зовнішньої відповідальності [4].

Нам представляється, що якщо у людини не буде явно вираженого «внутрішнього стрижня», поглядів, що чітко сформувалися, і переконань, якщо не здійсниться збіг принципів, покладених в основу внутрішньої і зовнішньої відповідальності, або не відбудеться перехід від одного вигляду відповідальності до іншого, то в цьому випадку ми можемо стверджувати, що зовнішні вимоги, пред'явлені до особи, були або завищеними, або не відповідали її справжній самооцінці, її внутрішнім мотивам. У цьому криється причина порушень відповідального відношення людей.

Педагог зобов'язаний поважати студента з тим, щоб бути не тільки справедливим, оцінюючи його знання, але і уміти делікатно підправити його помилки, не наносячи йому моральної образи у зв'язку з тим, що у в даний період інтенсивно йде становлення особи, її самодетермінація, посилення ролі таких здавалося б не значущих раніше принципів справедливості, толеран-

тності і свободи. Авторитарна педагогіка була заснована на тотальному ігноруванні цих принципів, і педагоги, які її дотримувалися, повністю «відсікали» будь-який прояв вільної волі вихованця

Також педагогові слід аналізувати помилки студентів у зв'язку з тим, що кожна виявлена помилка додає ще один штрих до їх психологічного портрета. Це пояснюється тим, що у тому потоці інформації, який не припиняє поступати, пам'ять і сприйняття студента фіксують ті фрагменти знань, які асоціативно зв'язуються з його особистим досвідом, а також ті, що відповідають його інтересам і особливостям психіки.

3. Створення мовного середовища «штучним шляхом» з метою розширення кругозору:

- самостійне використання студентами технічних засобів навчання;
- взаємообмін знаннями, а також аудіо і відео записами з однокурсниками;
- читання і аналіз рекомендованої літератури [5].

Поява і впровадження в процес навчання ТЗН, своєрідних помічників при вивченні іноземної мови, неможливо переоцінити. Але і тут слід уникати перетворення заняття на одноманітну діяльність з використання ТЗН. Тому в цілях економії часу, викладачеві рекомендується давати студентам аудіо і відео записи для позакласного перегляду або прослуховування в цілях закріплення розглянутого на занятті матеріалу, обговорення зі своїми товаришами, щоб потім на спеціально відведеному для цього занятті співвіднести їх думки з думкою і досвідом викладача і сформувані власну позицію по тих або інших питаннях.

Абсолютно очевидно, що підручник не може охопити все різноманіття тем, що представляють інтерес для студента. Можна порекомендувати студентам, які прагнуть глибшого вивчення тих або інших аспектів по своїй спеціальності, користуватися іншими інформаційними джерелами в цілях розвитку пізнавальних здібностей і підтримки інтересу до певної галузі наук.

4. Обговорення на занятті пошуку виходу з скрутних життєвих ситуацій:

- самовизначення і усвідомлення індивідуальної своєрідності кожним студентом;
- організація дискусійного клубу з урахуванням побажань учасників;
- одночасне використання зорового і слухового каналу, а також моторній пам'яті;
- наслідування прикладу яскравих видатних особистостей, службовців зразком для «наслідування» [5].

Отже, студенти, які досягли успіхів у навчанні, починають виробляти в собі свій власний стиль поведінки. Вони вже чітко усвідомлюють свою індивідуальність. Ми бачимо, що в цьому немає нічого негожого, оскільки особа виходить на новий рубіж свого розвитку, і сам цей факт вимагає розуміння з боку найближчого оточення. Її своєрідність і неповторність безпосередньо пов'язана з її умінням розбиратися в складних професійних завданнях,

шукати і знаходити до них нові підходи і вирішувати їх на високому інтелектуальному рівні. Як видно з вищесказаного, дискусійний клуб слід організувати за ініціативою тих студентів, які висловлюють бажання поділитися своїми поглядами і показати своє відношення до професійних питань, щоб влити новий живий струмінь у взаємини в колективі.

Щоб навчити студента мислити на професійні теми, педагог зобов'язаний володіти непростим мистецтвом, і ми навіть сказали б даром, переконання. Складність його полягає в тому, що для переконання студента в правильності та важливості інформації потрібно активізувати всі канали його сприйняття з метою сприйняття в повному об'ємі її цілісності за наявності деякої її фрагментарності.

Згідно зауваження Станіславського К.С., неодмінною умовою спілкування педагога з вихованцем є «зондування душі об'єкту щупальцями очей»[7]. Ми ж, навпаки, дотримуємося абсолютно іншої точки зору. Об'єкт, на який направлена «частинка» уваги педагога, не може стати «зондованим». Це суперечить одному з важливих законів в психології про «вибірковість» сприйняття. Далеко не всі студенти відразу будуть готові сприймати нову інформацію, а душа тих, яких ця інформація зацікавить, стане зовсім не «зондованою», а «залученою»(involved).

Також ми бачимо деяке смислове обмеження у виразі «щупальцями очей». Педагог має в своєму арсеналі «багатий» набір мімічних, рухових, інтонаційних засобів, щоб привернути до себе увагу і впливати на вихованця. До того ж особистісно-орієнтований підхід, як було вказано вище, припускає їх уміле поєднання.

Слід також наводити приклади з життя видатних людей, учених, які присвятили своє життя вибраній професії. Особливу увагу слід приділяти аналізу їх професійної діяльності і поведінці в різних ситуаціях.

Н.А. Мінкіна дала чітке розмежування понять «поведінка» і «діяльність». Згідно її теорії, поведінка – це поняття вужче, ніж діяльність, оскільки пов'язано з проявом індивідуальності суб'єкта відповідно до суспільно встановлених норм, тоді як діяльність – це дії, направлені на перетворення різних сфер життя [4].

Поведінка, на нашу думку, – це пасивне відтворення індивідом способу життя тих людей, з якими йому довелося зустрітися на життєвому шляху або біографія яких була ним вивчена. Хочеться підкреслити, що це саме пасивне «наслідування», оскільки зазвичай таким чином «примірюються» на себе різні соціальні ролі як один із засобів самоідентифікації та пошуку свого місця в світі.

На цьому етапі особа, граючи привласнену собі роль, ще не готова до її перетворення (тобто не може активно змінювати її з метою задоволення своїх особових потреб), але все таки в змозі підвести якийсь підсумок, оціни-

ти її, отримавши позитивне підкріплення або, навпаки, засудження з боку навколишніх людей.

Діяльність ширше поняття. Вона може мати різні назви: трудова діяльність, професійна діяльність, ігрова діяльність і так далі. Діяльність – це те, з чим безпосередньо має справу чоловік в своєму житті в соціально заданих умовах праці. Відмінність між поведінкою і діяльністю, на наш погляд, виявляється в тому, що поведінка направлена на суб'єкт, а діяльність – на об'єкт. Діяльність приводить до отримання результатів праці, а дійсність перетворюється в кращу сторону, в потрібному людині напрямі, залежно від кількості докладених ним зусиль.

В процесі вивчення педагогічної літератури у нас склалося неоднозначне відношення до біхеовірістки [теорій учення, де особлива увага приділяється поведінці учасників досліджуваної групи, і на цій підставі робляться певні висновки] [2].

З одного боку, ця теорія здається вірною, оскільки «думки матеріалізуються у вчинках», але, з іншого боку, на шляху реалізації характерних для неї установок з'являються дві перешкоди:

- по-перше, іноді важко точно визначити, які думки ініціювали той або інший вчинок або поведінка. Завжди існує певний суб'єктивізм інтерпретації.
- по-друге, всю складну і неповторну природу людської самосвідомості не можна зводити до причин тієї або іншої поведінки і на цій підставі судити про нього, а тим більше виводити які-небудь психологічні теорії. У цьому відчувається деяка односторонність прихильників цього учення [5].

Ще одне зауваження Н.А. Мінкиної, яке ми віднесемо до найбільш справедливим і правдоподібним, – це осмислення самою людиною величини тієї відповідальності, яка лягає на його плечі за виконання тієї або іншої роботи. Якщо людина просто виконує, що від нього вимагають, то, по її власному висновку, «ступінь реалізації його можливостей буде мінімальним», тому тут мова йде про «наднормативній» відповідальності [4].

«Наднормативна» відповідальність – це такий вид відповідальності, коли людина підключає до своєї діяльності все наявні у нього в розпорядженні інформаційні ресурси, виконує «надроботу», що іменується творчим пошуком (людина безперервно розвивається, «росте» духовно, самоудосконалюється). Це віяння часу, безперервний рух вперед!

5. Зміна послідовності дій при введенні раніше не даних мовних явищ і плануванню кінцевого результату:
- сприйняття невідомої граматичної моделі на несвідомому рівні, її витягання з контексту, вивчення і аналіз;
  - досягнення реально поставлених цілей, що варіюються залежно від індивідуальних здібностей кожного навчаного [5].

Вся традиційна методика викладання іноземних мов побудована і зараз активно використовується з урахуванням обов'язкового включення граматичних аспектів. Спочатку викладач проводить попередню роботу: пояснює правильно, дає зразок (pattern). Потім студенти вже витягують вивчену граматичну модель з контексту, не враховуючи, що постійне поповнення їх кількості приводить до того, що їх поступово забуває.

Тут не слід шукати винних. У цій методиці відсутній не наданий раніше аспект особово-орієнтованого підходу – формування мовної інтуїції. Варто згадати таке поняття, як мовна здогадка, відмінність якої полягає в тому, що при читанні сенс нових слів і граматики, які жодного разу ще не зустрічалися студентіві, виявляється у зв'язку з контекстуальним оточенням, тоді як мовна інтуїція – це пригадування на інтуїтивно-логічному рівні раніше вивчених лінгвістичних явищ.

Тому перспектива аспекту особистісно-орієнтованої технології зовсім не здається нам "похмурою". Знання не втрачаються, а накопичуються, і у результаті формується особа-професіонал, яка володіє не тільки професійними вміннями і навиками, але і наділена здібностями витягувати з пам'яті в міру необхідності теорії та факти, і навіть бачити крізь призму свого власного «я» розвиток відносин з іншими людьми, що знаходяться у сфері його професійних інтересів. До цього прагнути вся теорія і система виховних методів дії.

Людина проявляє себе як особа, якщо в структурі або образі його мислення закладена самосвідомість як вищий ступінь збагнення самою людиною особливостей його характеру і визначення свого місця і соціального положення.

У основу самосвідомості також покладено і відношення людини до інших людей, яке може набувати різних форм залежно від пріоритетів, розставлених їм при здійсненні спілкування [2]. Тут розрізняють:

1. Егоцентрический рівень відносин, який включає у відповідь реакцію людини на позитивний стимул, тобто на проявлене позитивне відношення до нього інших людей, які в даному випадку «розглядаються» ним як «хороші» люди.

Але цей рівень, за нашим уявленням, виключає відносини, що не несуть користь цій людині, що приводить до «витіснення» цих людей з постійного круга спілкування і закріплення за ними «ярлика» «поганих» людей. Т.ч. людина час від часу вдається до крайності (виділення тільки «хороших» або «поганих» людей), тому відносини через приведену причину можуть не витримати випробування на міцність.

2. Групоцентрический рівень відносин, в якому переважає прагнення людини зав'язати дружні взаємини з людьми, що входять до його групи.

На практиці, на наше власне переконання, такий пріоритет не завжди виявляється ефективним, оскільки цей рівень націлений на закріплення за цими людьми тільки позитивних і повне ігнорування негативних якостей

(якщо такі є). При цьому різко обмежується круг спілкування, і людина перестає виявляти цікавість до людей, що знаходяться поза його групою. Тому, як видно з виконаного аналізу, цей рівень відносин також не може вважатися якнайкращим у зв'язку з вказаним вище наслідком.

3. Естохолічний рівень відносин припускає усвідомлення духовного світу співбесідника, і пріоритет у відносинах ставиться на таких загальнолюдських і духовних якостях як співчуття і любов до ближньому, де людина оцінюється, перш за все як канал для передачі задуму Божого і відношення з ним будуються на розумінні його Вищої Місії на Землі.

Не можна заперечувати і тим більше нехтувати цим типом відносин, але слід пам'ятати, що залучення до загальнолюдських цінностей не повинне стати єдиною метою виховання майбутнього покоління, оскільки життєдіяльність є багаторівневою структурою, за наявності широкого спектру потреб у кожного індивіда, і тому одна з цілей виховання не повинна «затуляти» всі останні.

4. Нарешті, просоціальний рівень – найважливіший, на наш погляд, у зв'язку з майбутнім впровадженням особистісно-орієнтованої системи навчання, в якій, як ми вже вище згадували, признається цінність кожної особи, де заохочується прояв індивідуальності, і, що саме головне, пошана до думки і поглядів іншої людини. Саме на цьому рівні ми бачимо всю складність багатобічної структури особи вихованця, коректуємо деякі її «грані» в процесі виховання, і все-таки приймаємо його таким, який він є, вибудовувавши відносини з ним з урахуванням його особливостей.

По Д. Алену і І. Ранку [2] ми вважаємо найбільш досяжними в плані техніки оволодіння наступні прийоми педагогічної майстерності:

1. Використання пауз або невербальних засобів комунікації (погляду, міміки, жестів). Іноді достатньо одного погляду, щоб виразити своє відношення до тієї або іншої поведінки вихованця. Щоб підсилити враження, слід використовувати також жести. За допомогою міміки педагог може передати настрій, а за допомогою жестів – показати емоції.

2. Постановка навідних питань і питань перевірконого характеру. Цей компонент особливо важливий в навчанні іноземній мові, оскільки не дивлячись на неточність, що здається, «розпливчатість» в манері педагога ставити питання, а потім повторювати їх вже в іншому вигляді з тим же сенсом (так, щоб дійти до кожного навчаного), проте, цей прийом не позбавлений методичної спрямованості. Річ у тому, що при повторенні питання використовуються синоніми, що веде до розширення словарного запасу студента.

І ще один не менш важливий прийом, який тут не згаданий, але який, на нашу думку, є показником педагогічної майстерності, – це пошук різноманітних варіантів подачі нового матеріалу (на основі тих, що вже існують), а також ходу всього заняття в цілому, суть якого полягає в наступному: кожно-

го разу залежно від обстановки, від ідейної спрямованості заняття початкуючий педагог по-різному підносить нову інформацію, що, з одного боку, повинно характеризувати гнучкість його мислення і неодмінно бути ознакою умілого відношення до справи, але, з іншого боку, відноситься до найбільш точних показників становлення його самосвідомості і формування індивідуального стилю роботи.

Найскладнішим комунікативним прийомом є «ігрова провокація»: навчання студентів через гру, методично обґрунтоване включення студентів в ігрові відносини з метою визначення свого місця в групі.

Висновок.

Болонський процес, що відбувається в реальному масштабі часу, виявив ті культурно-соціальні передумови формування європейського простору, яких виникли в результаті зосередження уваги на рішенні планових як теоретичних, так і практичних питань ведення освітньої політики і додатку певних зусиль, направлених на отримання деякої міри свободи і самостійності у сфері налагодження міжвузівських відносин, як в межах країни, так і за допомогою виходу на міжнародний рівень. В той же час жорсткі регламентовані правила і методи організації учбово-виховного процесу винні, видно, стати гнучкішими так, щоб вони вдало поєднувалися зі всією його структурованою моделлю, оскільки інакше може виникнути проблема різкого зниження якості освітніх послуг, що надаються.

Поклавши в основу навчання особистісно-орієнтовану парадигму, ми зможемо не тільки його якісно покращити, але й підвищити успішність студентів, у зв'язку з основним переміщенням акценту на розвиток особи, її поетапне і комплексне формування, а також її включення в партнерські відносини. Партнерські відносини, що розглядаються як основа спілкування викладача і студентів, зовсім не слід вважати в рамках даної роботи як приклад технології співпраці. Достовірно відомо, що співпраця базується на рівноправних відносинах, тоді як суть особистісно-орієнтованої технології полягає в постановці викладача на лідируючі позиції, а студента як об'єкту, в руки якого педагог прагне передати непрямым чином кермо влади впродовж всього курсу навчання, – на вичікувальну так, щоб останній непомітно для себе перейняв знання, досвід управління спілкуванням і роботи з людьми.

Проте слід підкреслити, що заняття ніяким чином не повинне перетворитися на повну передачу ініціативи до рук студента: авторитет педагога завжди залишається недоторканим і незмінним. Тут діє тонкий механізм інтуїтивно-плотьського і аналітично-смыслового сприйняття однієї особи інший. Такий розклад визначає злагоджену роботу такого складного і одночасно чутливого до зовнішніх перешкод механізму навчально-виховного процесу, щоб уникнути яких викладачеві рекомендується освоювати методи і прийоми, а також різні стилі спілкування, що необхідне, щоб, з одного боку, зберегти за собою функцію викладача-організатора, менеджера і методиста і за-

лишитися в очах студента не тільки керівником, але і старшим товаришем, який наставляє і направляє його на пошук вірного життєвого шляху, а також що привносить атмосферу доброзичливості в мікроклімат заняття, а з іншого боку, постійно намагатися вникати особливо встановлення студентом відносин з однокурсниками, в мотиви, які обусловлює та або інша поведінка, і робити висновки тільки на підставі наявних фактів в результаті його спостереження над вихованцем.

Всім відома істина, що не підлягає сумніву, що не предмет формує особа студента, а викладач – всією своєю діяльністю, сприяючи формуванню індивідуального сприйняття дійсності і становленню студента як особи.

Тому диференціація і індивідуалізація навчання (тобто виконання студентом певних завдань, відповідних його *індивідуальному маршруту*) і є одні з найбільш характерних принципів, виведених на підставі детального аналізу особливостей і перспектив впровадження особистісно-орієнтованої технології в навчання [6].

Навчившись бачити мир очима студента, спробувавши вникнути в його потреби і стати на його точку зору при збереженні з ним теплих довірчих відносин, тоді ми зможемо упроваджувати нові підходи в навчання, ставити експеримент і застосовувати на практиці отримані знання. Детально розглянута в даній роботі технологія потребує подальшого вивчення і впровадження в навчальний процес, як одна з найбільш перспективних, ціледетермінованих і особистіснообумовлених для створення і збереження єдиного європейського простору і ведення прозорої освітньої політики.

Література

1. Борисова Н.В. Можливість розвитку самореалізації особи що вчать із застосуванням інформаційно-комунікативних технологій в умовах особово орієнтованого навчання // www.mgoru.ru/journal/04/borisova.htm.
2. Волкова А.А., Дімітрова Л.В.. Психологія і педагогіка. – Ростов-на-Дону.: «Фенікс», 2005. – 242 с.
3. Краснов Ю.Е. Стратегічні орієнтири розвитку вищої освіти і місце університету в системі утворення країн світу // www.charko.narod.ru.
4. Мінкіна Н.А. Виховання відповідальністю. - М.: «Вища школа», 1990. – 144с
5. Плігін А. Концепція і особово орієнтована технологія навчання іноземним мовам // www.ps507.edusite.ru/p4.html.-Н1 align=center><B><SPAN.
6. Подласый И.П. Педагогика. – М.: Высшее образование, 2006. – 540 с.
7. Рувінський Л.И. Методика виховної роботи. – М.: «Освіта», 1989. – 334 с.
8. Сельовко Г. Зун,суд і діагностика // www.urg/issue/?action=topic&t.

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ТЕХНОЛОГІЙ КОНТЕКСТНОГО НАВЧАННЯ У МОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ

У даній статті розглядаються особливості теорії та технологій контекстного навчання, можливості їх впровадження у навчально – виховний процес у ВНЗ МВС. Також подано деякий досвід викладання української та іноземних мов для майбутніх офіцерів – правоохоронців за контекстною моделлю навчання, що дозволяє покращити якість їх навчання та виховання.

This article is devoted to the peculiarities of theory and technologies of contextual teaching, possibilities of their introduction into the process of training and upbringing in a higher educational establishment of MIA of Ukraine. Also some experience of teaching Ukrainian and foreign languages for future law enforcers according to the contextual model of teaching is given; it helps to improve the quality of their training and upbringing.

Ключові слова : методи навчання , педагогічна технологія , професійно-орієнтоване навчання , компетенції , контекстний підхід.

Нині є очевидним, що модернізація вищої освіти в Україні є об'єктивною необхідністю, адже на початку ХХІ століття значно поширились її функції та роль у суспільстві. Вища школа України зорієнтована на задоволення освітніх потреб особистості, відновлення національних освітніх традицій та примноження досвіду, відтворення інтелектуального духовного потенціалу нації, вихід вітчизняної науки, техніки та культури на світовий рівень, забезпечення ринку праці висококваліфікованими фахівцями.

Серед основних вимог до молодого фахівця можна визначити такі як творчий потенціал, здібності самостійно ставити та вирішувати проблемні питання, тощо. Сучасне суспільство вимагає від випускників вишів високого рівня самостійності, вміння швидко приймати рішення, не боятися особистої відповідальності.

Соціально-економічні умови, що змінюються стрімко та радикально, зумовлюють необхідність адекватного реформування вищої школи України, цільовою основою підготовки фахівців під час якої є розвиток у студентів (курсантів) уміння самостійно мислити й ефективно вирішувати завдання з майбутньої професійної діяльності. Досягнення нової цільової основи підготовки фахівців передбачає активний перехід від наявної «школи запам'ятовування» до школи мислення, в котрій замість традиційної організації та технології навчання за принципом накопичення студентами (курсантами) знань та вмінь, з'являється нові технології індивідуальної підготовки фахівця як творчої особистості [9].

Традиційна технологія навчання недостатньо впливає на мотивацію студента (курсанта), не сприяє створенню атмосфери систематичної самостійної роботи з оволодіння знаннями.

Однак цільові установки на «підвищення якості знань на розвиток професійного мислення студентів» переважно залишаються на рівні декларацій, суттєво не впливаючи на реальний стан справ. Тому виникає необхідність вдатися до спроб віднайти конкретні способи діяльності, відпрацювати такі методи навчання, які б забезпечили ефективність цих спроб. Але відразу слід визначитись щодо кінцевого результату освітнього процесу. Впродовж тривалого часу ним вважали випускника, який має повною мірою володіти знаннями програми ВНЗ. На сучасному етапі розвитку процесу навчання спостерігається поступова відмова від формування знань, умінь та навичок у чистому вигляді. І.О. Зимня визначає результат освіти таким чином: «Це сама людина, яка пройшла навчання у певній освітній системі. Це її досвід як сукупність сформованих інтелектуальних, особистісних, поведінкових якостей, знань та вмінь, який дозволяє їй адекватно діяти на основі цих знань в будь-якій ситуації» [7,с.36].

Сучасна вища школа має значний досвід застосування різних технологій навчання, котрий може бути використаний викладачами в практичній діяльності. Педагогічна технологія відображає тактику реалізації освітнього процесу в певних умовах навчання незалежно від навчального предмета, а технологія навчання - «шлях освоєння конкретного навчального матеріалу в межах визначеного предмета» [2,с.24].

Різноманітні дидактичні проблеми інновацій навчання знайшли відображення у працях педагогів – учених і практиків: В.І.Бондаря, С.У. Гончаренка, Р.С. Гуревича, І.М.Дичківської, Д.Г. Левітеса, М.В. Кларіна, О.М. Пехоти, С.О.Сисоевої, Р.С. Сафіна, Г.К.Селевко, А.В.Фурмана та ін. Вони досліджують і впроваджують нові максимально ефективні технології навчання, результатом яких формується високо адаптована, активна творча особистість.

Одним з пріоритетних напрямків в оновленні освіти визначається сьогодні професійно-орієнтоване навчання. В останні роки з'явилася низка досліджень та розробок, у яких стверджується необхідність забезпечення професійної спрямованості навчання державної та іноземних мов у тісному зв'язку з усією різноманітністю навчальних курсів. Цьому питанню присвячені праці Л. Богатікової, Є. Векшина, І. Герасимова, Т. Камасвої, Т. Кучми, Л. Котлярова, Т. Лесохіної та ін. У них відмічається, що мовна підготовка повинна стати компонентом загально професійної підготовки майбутніх фахівців та бути націленою на рішення професійних задач.

Метою даної статті є розгляд організації професійно – орієнтованого навчання державної та іноземної мов в юридичному ВНЗ з використанням контекстного підходу.

Проблеми навчання рідної та іноземних мов майбутніх правоохоронців вивчали та аналізували у своїх дослідженнях В.Бойчук, Т. Ваколюк, І.Герасімчук, Л.Дягілева, В. Мичковська, О.Зеленська, Ю.Прадід, Д.Рабічук та ін.

Професійну компетентність фахівця складають інформаційна, предметно - практична та комунікативна компетенції.

Всі види діяльності в сучасному світі поєднують комунікативна компетентність. Різноманітність запропонованих обставинами ситуацій, проблем зумовлює необхідний рівень володіння мовною компетенцією.

Питання мовної підготовки майбутніх правоохоронців стало актуальним з набуттям незалежності нашої держави та прийняттям Конституції України, стаття 10 якої закріпила за українською мовою статус державної.

Формувати комунікативну та мовну культуру у закладах освіти МВС України покликаний цілий комплекс гуманітарних дисциплін, які перебувають у діалектичній єдності. У відомчих навчальних закладах державна мова вивчається у курсі ділової української мови, головною метою якого є навчити майбутніх офіцерів веденню документації та висловлюванню думок мовою за обраним фахом.

В наш час в умовах появи й активної діяльності транснаціональної злочинності для майбутніх правоохоронців стає необхідним володіння іноземною мовою. Співпраця української міліції з Європолем та Інтерполом, участь працівників МВС у миротворчих місіях ООН вимагають від сучасного фахівця твердих знань іноземної мови. Мовна підготовка працівників повинна бути максимально спрямована на їхні фахово - практичні інтереси.

Формування мовної компетенції курсантів в юридичному вузі МВС базується на таких документах як Закон України «Про міліцію», Законодавство України про вищу освіту, «Рекомендації Ради Європи з мовної освіти». За таких умов першорядного значення набуває практичне оволодіння як рідною, так і іноземними мовами в обсязі, необхідному для читання юридичної та наукової літератури та для усного мовлення за фахом. Передбачається, що в процесі досягнення цієї мети реалізується комунікативна та прикладна спрямованість навчання, а також розв'язуються загальноосвітні та виховні завдання. Все це зумовлює необхідність формування комунікативної компетенції майбутніх фахівців, оволодіння мовленням як засобом формування та формулювання думки [7].

В історії освіти відомі три моделі навчання :

- Перша модель характерна для первинного соціуму: дитина безпосередньо залучалася до трудового процесу.
- Друга модель була характерною для більш пізніх в історичному плані соціально-економічних формацій: дитина мала діяти за прикладом батька, вчителя, майстра.

Третя модель – творче навчання, індивідуалізоване, зорієнтоване на певний культурний, соціальний, технічний контекст.

У сучасних умовах саме третя модель є найбільш продуктивною та методично виправданою. На наш погляд підхід, що спирається на теорію та технології знаково-контекстного (контекстного) навчання, є одним з найбільш перспективних для підвищення якості професійної освіти, у тому числі й мовної, оскільки мова є знаково-символічною системою.

У педагогіці існує ціла низка робіт, присвячених різним моделям навчання, як у межах вітчизняного культурного контексту, так і у межах контексту інтернаціонального. Це роботи А.О.Вербицького, І.О.Зимньої, В.В.Серікова, І.С.Якиманської, Н.І.Геза, Г.А.Китайгородської, А.А.Леонтьєва, Є.І.Пассова, Г.В.Рогової та інших.

Навчання, в якому за допомогою системи дидактичних форм, методів та засобів послідовно моделюється зміст майбутньої професійної діяльності фахівця, задаються її предметний та соціальний контексти, названо А.О.Вербицьким контекстним. Як зазначає дослідник, «знаково-контекстне навчання – форма активного навчання, призначена для застосування у вищій школі, орієнтована на професійну підготовку студентів і реалізована за допомогою системного використання професійного контексту, поступового насичення навчального процесу елементами професійної діяльності» [4].

Засвосні в процесі такого навчання знання постають не як самоціль, а як засіб регулювання студентом базових форм діяльності: власне навчальної, навчально-професійної, професійної, що послідовно змінюють одна одну. Щоб одержати статус знання, інформація від самого початку повинна «примірюватися» до дії, засвоюватися в її контексті. Це наповнює процес навчання студента (курсанта) особистим змістом, створює можливості для формування та реалізації мети, руху діяльності від минулого через теперішнє в майбутнє, від навчання до праці, до професії.

Проектуючи та реалізуючи модель контекстного навчання державної та іноземної мов, ми виходимо з того, що мовна підготовка майбутніх правоохоронців є органічним елементом загальної системи професійної підготовки курсантів, має міцні зв'язки зі змістом інших дисциплін, крім цього необхідно також створювати дидактичні умови, які сприяють породженню та розвитку пізнавальної мотивації та її трансформації в професійну.

Розроблена нами контекстна модель професійно спрямованої мовної підготовки базується на таких загальних принципах:

- забезпечення особистісного включення студента у процес навчання;
- моделювання змісту та умов професійної діяльності у процесі формування професійної компетенції;
- проблемності змісту навчання та його розгортання в освітньому процесі;

- адекватності форм навчальної діяльності студентів цілям та змісту освіти;
- ведучої ролі сумісної діяльності, міжособистісної взаємодії та діалогічного спілкування суб'єктів освітнього процесу;
- обґрунтованого сполучення нових та традиційних педагогічних технологій;
- єдності навчання та виховання особистості фахівця.

Комплекс педагогічних умов експериментальної реалізації контекстної моделі склали такі умови: безперервність навчання, послідовність його змісту та рівнів розвитку мовних компетенцій майбутнього фахівця; вибір змісту навчання виходячи із лінгвістичного ладу рідної та іноземної мов, а також із змісту професійного спілкування, що передбачає межпредметні зв'язки мовних та спецдисциплін; поряд із завданнями та задачами ведучим елементом змісту навчання мови виступають комунікативні проблеми, а основою формування відповідних умінь (мовленнєвої діяльності) – вербалізація їх постановки та рішення; оволодіння студентами професійно спрямованої мовної діяльності передбачає сполучення саме навчального, навчально-професійного, професійного спілкування рідною та іноземною мовами; у навчанні створюються психологічні умови, які забезпечують особистісну залученість та гуманістичні відносини суб'єктів навчання; ситуативно створювана пізнавальна та професійна мотивація курсантів органічно доповнюється мотивами досягнення; при організації самостійної роботи курсантів враховуються їхні індивідуально - психологічні особливості, пізнавальні можливості та життєвий досвід, використовується опора на образне уявлення мовної інформації при виконанні спеціально розроблених творчих завдань; дидактично обґрунтовано використовуються можливості комп'ютера, аудіовізуальних та інших технічних засобів навчання та контролю.

За реалізації контекстного підходу до навчання іноземної мови майбутніх правоохоронців в юридичному вузі МВС модуль «Іноземна мова за професійним спрямуванням» пов'язаний з модулями таких кафедр як кафедра Конституційного права, кафедра Адміністративного права та адміністративної діяльності, кафедра Кримінального права, кафедра Карного процесу, кафедра Цивільного процесу.

Контекстна модель охоплює весь період навчання у виші та складається з трьох послідовних етапів, що забезпечують реалізацію принципу безперервності у формуванні мовленнєвої діяльності, а також сприяють розвитку громадянських якостей майбутніх офіцерів.

На I-му етапі (I–II семестри 1-го курсу) головними цілями навчання є поглиблення курсантами знань англійської граматики, початок формування вокабулярія правничої лексики, розвиток умінь та навичок читання, перекладу та аналізу текстів професійного спрямування. Навчання мовленнєвої діяльності проєктується як частина загальної програми навчання, виховання та

розвитку особистості майбутнього офіцера - правоохоронця, оскільки зміст навчального матеріалу в курсі іноземної мови багато в чому збігається зі змістом загальнонаукових, спеціальних та правничих дисциплін. Вивчаючи іноземну мову, курсанти з перших занять залучаються й до спеціально - фахового змісту їх майбутньої професійної діяльності. Спеціальну увагу приділено питанням адаптації курсантів до вузу МВС, вихованню соціально-моральних та громадських якостей майбутнього офіцера.

Кожне практичне заняття на цьому та наступних етапах організується як діалогічне спілкування та взаємодія викладача з курсантами на іноземній мові (до української звертаються при поясненні правил граматики та виникаючих труднощах). Для цього використовуються різноманітні заходи: початок заняття з проблемного питання, попереджуюче тему прослуховування аудіо запису, використання розділів «Це цікаво знати...» або «Чи знаєте Ви...», які подаються у формі короткої усної інформації для аудіювання або роздаткового матеріалу та ін.

Найбільші можливості в збільшенні пізнавального інтересу курсантів до іноземної мови та продуктивності її засвоєння мають ігрові технології контекстного навчання, такі як рольова та ділова гра, які обираються залежно від етапу, мети та змісту навчання. На відміну від рольової, в діловій грі є також імітаційна модель майбутньої професійної діяльності: ділова гра націлена як на розвиток соціально- комунікативної, так і фахової компетенції майбутнього правоохоронця.

У моделі контекстного навчання велику увагу приділено добору автентичних іншомовних текстів та використанню ТЗН – комп'ютерів, аудіо-та відеоматеріалів, які підвищують інтерес до навчання.

Знання, уміння та навички, сформовані на аудиторних заняттях, закріплюються курсантами в процесі самостійної роботи, для організації якої викладачами кафедри було видано спеціальні «Методичні рекомендації».

На II-му етапі (III–IV семестри 2-го курсу) оволодіння курсантами професійно спрямованою мовленнєвою діяльністю, формування іншомовної компетенції пов'язані з I-м етапом та проводяться за відповідних педагогічних умов контекстного навчання.

Оскільки мова, у тому числі й іноземна, є засобом вираження думки про об'єктивну дійсність, властивості, закономірності якої є предметом інших дисциплін, то великого значення набуває методологічна організація текстового матеріалу, орієнтованого на майбутню професійну комунікативно-когнітивну діяльність спеціаліста. Зокрема враховується предметно-тематична змістовність текстового матеріалу, який повинен відповідати загальнонауковим фундаментальним дисциплінам і спеціальним предметам, що складають в цілому структуру знань майбутніх спеціалістів, їх професійний тезаурус.

Мовленнєва діяльність курсантів ще в більшому ступені наповнюється змістом, що відповідає їх майбутнім професійним інтересам (вивчаються теми «Держава та демократія», «Суть закону. Види права», «Поліція країни, мову якої вивчаємо», «Класифікація правопорушень»). Основними дидактичними матеріалами є професійно спрямовані юридичні тексти та блоки завдань до них, які відображають фаховий та соціальний контексти діяльності офіцера - правоохоронця. Курсанти також навчаються обмінюватися інформацією професійного характеру. У 2007–2008 навчальному році на кафедрі було проведено експеримент з навчання курсантів другого курсу за спеціалізацією факультетів. Було видано окремі посібники для різних факультетів.

На III-му етапі роботи згідно з контекстним підходом до професійно спрямованого навчання відбираються кращі курсанти і з них формуються спеціалізовані групи поглибленого вивчення іноземної мови професійного спрямування. Вивчається зарубіжний та національний досвід діяльності правоохоронних структур, боротьба з міжнародним тероризмом, організованою злочинністю та наркобізнесом, діяльність міжнародних правових організацій з прав людини.

На заняттях увага приділяється не тільки усному перекладу та обговоренню текстів за фахом, а й особливостям наукового стилю та практиці письмового перекладу спеціальних текстів. Для підготовки до занять використовуються автентичні матеріали, видані у Германії, Великій Британії та США, газети Германії та Великої Британії. Спецкурс «Удосконалення підготовки з іноземної мови» завершується кваліфікаційним іспитом, на який запрошуються представники спеціалізованих правничих кафедр. Після іспиту курсанти одержують посвідчення як додаток до диплома, яке свідчить про можливість використання правоохоронця в роботі, пов'язаній зі знанням іноземної мови.

Проведення Чемпіонату Європи з футболу у 2012 році стане випробуванням мовної підготовки працівників ОВС, які братимуть участь у проведенні цього заходу. У зв'язку з цим особлива увага приділяється формуванню практичних навичок спілкування за темою «Місто. Поліція у місті» (ТЗН, рольові та ділові ігри), підготовлено довідник з англійської мови для співробітників практичних ОВС та програму курсу «Англійська мова» для проведення занять з працівниками правоохоронних органів.

Дидактичні матеріали з курсу «Українська мова за професійним спрямуванням», ґрунтуючись на теорії контекстного навчання, розроблені для забезпечення процесу узагальнення, систематизації, набуття знань, що є специфічними для цієї предметної галузі, у зручній для сприйняття формі. Процес формування професійної компетенції адаптований під кожного курсанта та студента відповідно до індивідуальних здібностей. Практичне застосування знань блоками (модулями) з послідовним переходом на більш високі рівні,

надає необхідну інформацію про професію, дозволяє підготувати грамотного спеціаліста, який має здібності до постійного саморозвитку.

З метою організації професійно орієнтованого навчання української мови у юридичному ВНЗ використовуються такі форми: 1) власне навчальна діяльність: передача та засвоєння інформації відбувається з урахуванням здібностей і вже набутих знань, але з використанням предметних і соціальних контекстів майбутньої професії; 2) професійна діяльність: за допомогою мови моделюються умови, зміст, динаміка професійної діяльності, які мають на меті знаходження виходу із ситуації, що склалася, або прийняття відповідних рішень; 3) навчально-професійна діяльність: студенти і курсанти виконують дослідницькі та практичні функції (наприклад, підготовка курсової роботи, складання офіційно-ділових паперів).

Спостереження за роботою курсантів по моделі контекстного навчання показують, що навчальна діяльність по засвоєнню змісту програми державної та іноземної мов вже на першому етапі роботи приймає якісно інший характер в порівнянні із традиційною моделлю. Здійснюється особистісне включення тих, хто навчається, у освітній процес, навчання рідної та іноземної мов набуває творчого характеру, що підвищує зацікавленість курсантів у оволодінні мовами та рівень пізнавальної мотивації; формуються не тільки пізнавальні, а й професійні мотиви та інтереси; починає складатися уявлення про можливості використання рідної та іноземної мови як одного із важливих засобів здійснення майбутньої професійної діяльності; курсанти одержують досвід творчої діяльності під час вирішення проблемно-ігрових ситуацій та виконання творчих завдань, досвід емоційно-ціннісного сприйняття дійсності у контексті майбутньої професійної діяльності; формуються уміння та навички соціальної взаємодії та спілкування; реалізуються межпредметні зв'язки мовних та спец дисциплін; формуються особистісні громадянські якості курсантів, гордість за обрану професію.

Література

1. Берман И.М. Педагогика и прогрессивные технологии обучения . – М., 1995. – 336с.
2. Бондар С.П., Момот Л.Л., Липова Л.А., Головка М.І. педагогічні технології в шкільній освіті. Навчальний посібник / За заг.ред. С.П.Бондар. – Рівне : Ред. – видав. Центр «Теніс» Міжнар.Ун-ту «РЕГІ» ім. акад.С.П.Дем'янчука, 2003.- 200с.
3. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход.- М.: Высш.шк.,1991. – 207с.
4. Википеди Я. Свободная энциклопедия, <http://ru.wikipedia.org/wiki/>.
5. Выготский Л.С. Педагогическая технология/ Под ред. В.В.Давыдова. – М.,1991. – 480с.
6. Зимняя И.А. Педагогическая психология. – М.: «Логос», 1999.– 384с.

7. Зимняя И.А. Психология обучения неродному языку. – М.: Русский язык, 1989. – 221с.
8. Кругликов В.Н. Активное обучение в техническом вузе: теория, технология, практика. – Санкт-Петербург, 1998. – 308с.
9. Постернак Н.О. Освітні технології у вищих навчальних закладах освіти.// Безпека життєдіяльності. – №8 – 2005. – с.23.
10. Прадід Ю.Ф. Українське ділове мовлення: Навчальний посібник. – Сімферополь, – 2003. – 204с.

М. Ю. Мартиненко, К. В. Пашивікіна

МОТИВАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

В статтє рассматриваются основне аспекты и показатели профессиональной мотивации самостоятельной учебной деятельности студентов высших технических учебных заведений. Определена роль преподавателя в процессе самостоятельной работы студентов.

Ключевые слова: самостоятельная работа, мотивация, готовность к профессиональной деятельности.

The main aspects and points of professional motivation of the technical university students' self-work are determined in this article. The lecturer's functions within students' self-work are defined.

Key words: self-work, motivation, readiness for professional activity.

Сучасна дидактика вищої професійної освіти повинна адекватно реагувати на соціальне замовлення, впроваджувати інноваційні моделі підготовки фахівців, впливаючи безпосередньо на результат – формування творчої особистості фахівця.

У цьому контексті вирішальне значення має запровадження моделі організації самостійної навчальної діяльності студентів, що поєднує в собі мотивацію регулярної активної самостійної роботи студентів, яка формує особистість фахівця, здатного самостійно і творчо працювати в нових професійних умовах з урахуванням технічного і економічного розвитку України.

Самостійна навчальна діяльність має свою структуру. Вона включає такі основні компоненти: 1) мотивацію; 2) навчальні задачі у певних ситуаціях у формі завдання; 3) навчальні дії; 4) контроль, що переходить у самоконтроль; 5) оцінку, що переходить у самооцінку. Кожному із цих компонентів притаманні свої особливості.

В рамках самостійної навчальної діяльності студентів у системі вищої технічної освіти під професійною мотивацією розуміють сукупність чинників і процесів, що відбиваються у свідомості, спонукають і направляють особистість до вивчення майбутньої професійної діяльності.